

ZÁKLADY PEDAGOGIKY

Vznik a vývoj pedagogiky

Pedagogika- vyvinula sa v Grécku,

- je to veda o výchove, ktorá patrí do *skupiny vied o človeku a spoločnosti*

- z gréckeho slova **paidagogos- pais- dieťa**

- **agoge- viesť**

Pedagóg- vzdelaný otrok, ktorý viedol deti do škôl. Neskôr sa pedagógmi začali nazývať ľudia, ktorí prichádzali do styku s výchovou- predovšetkým učiteľia a vychovávatelia. Škola plnila hlavne poslanie výchovno-vzdelávacej inštitúcie.

Výchova- ako osobitná spoločenská činnosť vznikla a vyvíjala sa spolu s ľudovou spoločnosťou. Vznikla z praktických potrieb. Z potrieb nastolovaných spoločenským vývojom, z objektívnych potrieb, z príčin, ktoré si vynútili cieľavedome rozvíjať pedagogiku. V najstarších dobách sa pedagogika definovala ako veda o výchove dorastajúceho pokolenia. Táto definícia sa udržala veľmi dlho. Neustály rozvoj nútil však uvažovať nad zmenami v definícii.

Výchova- začína v prenatalnom období- aký postoj má matka-žena k narodeniu dieťaťa. Výchova je uvádzanie jednotlivca do plnosti reality života. Formuje osobnosť človeka, aby bol pripravený na život, plniť každodenné úlohy, ktoré smerujú k udržaniu jeho existencie v podmienkach života spoločnosti. Vyžaduje vynaložiť určité úsilie, niečo dosiahnuť, dostať sa na určitý stupeň. Rozvoj človeka a zdokonaľovanie jeho osobnosti sa deje práve výchovou a priestorom zdokonaľovania je škola.

Podstatou výchovy človeka je vychovať človeka ľudského, humánneho.

Škola- je inštitúcia, ktorá sa často stáva nástrojom ovplyvňovania človeka. Možno je jedným z prostriedkov, ktorým sa určitá skupina ľudí snaží presadzovať niečo svoje, prípadne pripravuje človeka len na úspešné prežitie v súčasnom svete a toto je v rozpore so základným poslaním školy a pedagogiky.

Pôvodný význam školy- z gréčtiny- **scholé-** znamenalo **nezaprázdnenosť- voľný čas**

Nezaprázdnenosť- význam poukazuje, že je to čas, keď človek nie je zaneprázdnený bežnými, dennými existenčnými problémami, starosťami, ale je to niečo neobyčajné, výnimočné, mimoriadne, keď sa človek venuje len sebe, zaoberá sa sebou samým, prípadne aj svojím okolím a toto slúži k jeho zúšľachteniu.

V priebehu ďalšieho vývoja sa škola stala priestorom pre nedeľné zamyslenia. Mala vlastne poslanie Náboženskej školy, kde sa hľadal náboženský zmysel.

Až v 19. storočí sa škola stáva vďaka preniknutiu vedy a techniky záležitosťou nutnej prípravy pre každodenný život jednotlivca. Je určená predovšetkým k príprave pre výkon určitej profesie a pre každodennú občiansku prácu.

Výchova- sa vyvíjala od najstarších čias a má svoje špecifiká v každom historickom období. Názory na výchovu boli formulované v rôznych spisoch, vo filozofických, náboženských, politických a literárnych prameňoch. Výchovou prechádzame všetci.

Predmet pedagogiky

Rozlišujeme 2 javy:

- a) **jav, ktoré organicky patria k vedám o výchove**, ktoré neskúma žiadna iná vedná disciplína, ide predovšetkým o vytýčenie cieľov, konkretizácia obsahu vzdelávania a výchovy- axiológia pedagogiky. Vymedzenie metód a prostriedkov, skúmanie organizačných podmienok- aká je štruktúra tam, kde sa realizuje výchova, vzdelávanie, aký je školský systém, rozvrh hodín, vyučovacia hodina, ...
- b) **jav, ktoré bezprostredne súvisia a podmieňujú výchovno-vzdelávací proces a sú predmetom skúmania iných vied**. Ide tu o rozvoj psychosomatických vlastností žiakov, spoločenské a sociálne podmienky výchovy, ktoré pedagogika ako veda o výchove skúma.

Výchovný jav a proces je mnohostranne a široko podmienený, no chápeme ho ako samostatný systém s vymedzenou sférou bádania.

Vzťah pedagogiky k iným vedám

- 1) **FILOZOFIA**- je rozumové poznávanie vecí z ich najvyšších príčin, skúma, aký je posledný cieľ nášho života
- je založená na rozumovom poznávaní
Sokrates- pochádzal z Atén, otec sochár, mama pôrodná baba. Zo začiatku bol aj on sochár, neskôr si začína všimáť prácu svojej mamy- to, že stojí pri zrode života- jeho metóda- pôrodnické umenie- klásť otázky smerujúce k zrodu myšlienok.
- 2) **ETIKA**- najstaršia filozofická disciplína, teória morálky, ktorá vo všeobecnej forme vymedzuje správanie ľudí a snaží sa vedecky zdôvodňovať určitý morálny systém; je to práca rozumu smerom a vzťahom k dobru; etika dáva učiteľom príležitosť spoznať rôzne osobitosti mravných javov, pomáha hlbšie si uvedomiť podstatné črty mravnosti, ktoré treba vychovávaným dávať
- 3) **ESTETIKA**- je to veda o umení a kráse, vo svojej podstate chápe celú oblasť estetického vzťahu človeka ku kráse. Najrozvinutejšou formou estetického vzťahu človeka k svetu je umenie; je to práca ľudského rozumu smerom k odhaľovaniu krásy
- 4) **LOGIKA**- je veda o všeobecných stavbách a normách myslenia, o správnom a presnom vyjadrovaní myšlienok, vyvodzovaním dôsledkov na základe logických analýz; študuje formy jazykovo vyjadrených myšlienok a myšlienkové postupy; je to práca ľudského rozumu smerom k odhaľovaniu pravdy a správneho úsudku
- 5) **PSYCHOLÓGIA**- skúma všeobecné zákonitosti psychickej činnosti, učenia, zovšeobecňuje podmienky vývinu správania, vývinu psychiky na rôznych vývojových stupňoch; právom sa považuje za jednu z najvýznamnejších pomocných vied pedagogiky; skúma a analyzuje duševné stránky osobnosti, pomáha pedagogike poznávať objekt výchovy a tým umožňuje adekvátne aplikovať rôzne výchovné vplyvy na subjekt (skupina,..); typický predstaviteľ a zakladateľ psychológie je Aristoteles- dielo Peripsyché(o duši)
- 6) **SOCIOLÓGIA**- je veda o zákonoch vývoja a štruktúry spoločnosti, pomáha identifikovať vplyvy prostredia, umožňuje ich diferenciu vzhľadom na vývin jednotlivca a tak sa snaží lepšie, presnejšie vymedziť možnosti a hranice výchovného pôsobenia

- 7) **EKONOMIKA**- učiteľ musí byť aj hospodár
- 8) **KYBERNETIKA**- nápomocná veda, ktorá slúži pedagogike, učiteľom najmä v teoretickej oblasti pri interpretácii rôznych pojmov, princípov a zákonov; vo výchovno-vzdelávacom procese sa vďaka nej objavuje aspekt riadenia- najdôležitejší prínos kybernetiky

Vymenovanie pedagogických disciplín

- 1) **VŠEOBECNÁ PEDAGOGIKA** (základy pedagogiky)- základná pedagogická disciplína, ktorá sa usiluje o systematizáciu a interpretáciu základných pedagogických javov, zákonitostí a noriem. Jej obsah delíme:
  - a) **metodologická časť**- zaoberá sa metodologickými problémami, ktoré sú spojené s pojmami, ide v nej najmä o to, čo je predmetom pedagogiky, ktoré metódy sa používajú a vzťah k iným vedám
  - b) **všeobecná teória výchovy**- skúma základné pedagogické kategórie, aké funkcie má výchova pri rozvoji jedinca, ktoré činitele fungujú vo výchove a akými princípmi je riadená výchova
- 2) **DEJINY PEDAGOGIKY**- je to skúmanie vývoja pedagogických teórií a vzdelávacej praxe. Skúmajú vývoj výchovy ako spoločenského javu, vývoj pedagogických koncepcií, vývoj vzdelávacích zariadení, ich organizáciu a riadenie.³
- 3) **POROVNÁVACIA PEDAGOGIKA**- disciplína s dlhou históriou, je zameraná na popis, analýzu a vysvetľovanie vzdelávacích systémov a problémov.
- 4) **FILOZOFIA VÝCHOVY**- disciplína, ktorá sa pokúša objasňovať najpodstatnejšie problémy spojené s úlohou edukačných procesov spoločnosti. Súčasná filozofia výchovy sa zaoberá aj týmito problémami: zmysel a účelovosť edukácie, riadenie a kontrola, hodnoty a obsah
- 5) **TEÓRIA VÝCHOVY**- je zameraná na poznávanie a objavovanie teórie výchov, sleduje metódy, princípy a organizačné formy v edukácii.
- 6) **SOCIOLÓGIA VÝCHOVY**- zaoberá sa sociálnymi aspektmi výchovy, miestom a funkciou výchovy v spoločnosti, vzťahmi objektov a subjektov, štruktúrou a funkciou výchovných inštitúcií. Témy sociológie výchovy: postoj k vzdelávaniu, aký je vzťah medzi rodinou a školou, aká je angažovanosť rodičov, aké je prostredie v rodine alebo škole,...
- 7) **PEDAGOGICKÁ ANTROPOLÓGIA**- je to veda, ktorá objasňuje ako sa správanie ľudí odlišuje podľa toho, v ktorom type kultúry žijú. Snaží sa vysvetľovať, aké sú spôsoby správania, zvyky, hodnoty a všimá si kultúru chápanú ako celistvý systém hodnôt.
- 8) **PEDAGOGICKÁ PSYCHOLÓGIA**- programovo študuje psychologické základy výchovy v najrôznejších podobách. Analyzuje podmienky, priebeh a výsledky výchovy a vzdelávania, skúma človeka, jeho činnosť, učenie a najmä formovanie osobnosti.
- 9) **ŠPECIÁLNA PEDAGOGIKA**- je to obor, ktorý sa zaoberá teóriou a praxou rozvoja výchovy a vzdelávania jedincov, ktorí sú postihnutí rôznymi nedostatkami- zmyslové(logopédia-reč, surdopédia-sluch, tyflopédia-zrak), duševné, poruchy správania(etopédia)

- 10) **SOCIÁLNA PEDAGOGIKA**- aplikované odvetvie pedagogiky, ktoré sa zaoberá výchovným pôsobením na rizikové a sociálne znevýhodnené skupiny mládeže a dospelých. Je zameraná na pomoc rodinám s problémovými deťmi. Na skupiny mládeže ohrozené drogami a jedincov prepustených z väzby. Praktická realizácia prebieha v zariadeniach ústavnej pomoci a výchovy.
- 11) **PEDAGOGIKA VOĽNÉHO ČASU** – zaoberá sa činnosťou školských a iných zariadení, ktoré zabezpečujú edukáciu vo voľnom čase. Zoberá sa teóriou a výskumom toho, ako súčasná mládež trávi voľný čas (inštitúcie- školské družiny, kluby, ZUŠ, jazykové školy a rôzne strediská pre voľný čas detí a mládeže)
- 12) **ANDRAGOGIKA**- veda o výchove dospelých, vzdelávanie dospelých, zaoberá sa starostlivosťou o dospelých. Vzdelávanie dospelých označujeme termínom- periodické, ďalšie, nepretržité vzdelávanie
- 13) **VŠEOBECNÁ DIDAKTIKA**- je to teória a veda o procesoch učenia, ale aj vyučovania. Tento predmet vymedzil J. A. Komenský- rozpráva, že didaktika je umenie ako učiť všetkých všetkému
- 14) **PEDAGOGICKÁ DIAGNOSTIKA**- je to disciplína, ktorá sa zaoberá teóriou a metodológiou diagnostikovania v učebnom prostredí. Metodológia- veda o spôsoboch riadenia. Diagnostikovanie v pedagogike je spojené so zisťovaním príčin a podmienok konkrétnej úrovne žiaka. Najrozvinutejšou oblasťou v pedagogickej diagnostike je zisťovanie a meranie školských výkonov- testy. Uplatňujú sa najmä didaktické testy- nástroj, ktorý meria výsledky vzdelávania.
- 15) **TEÓRIA RIADENIA ŠKOLSTVA**- objasňovanie aktivít, ktoré sa vzťahujú k plánovaniu, organizovaniu a kontrole činnosti rôznych inštitúcií, ktoré tvoria vzdelávací systém. Školský manažment- plánujú, organizujú aj kontrolujú organizácie školy.
- 16) **PEDAGOGICKÁ PROGNOSTIKA**- je to vedecká teória o vytváraní budúceho modelu vývoja vzdelávania. Metódy:
  - a) *objektívna*- operuje, zaobchádza s určitými dátami vo vývojových trendoch- vývojový trend, ktorý sa prejavuje v súčasnosti sa môže za istých podmienok premietnuť alebo ovplyvniť budúcnosť.
  - b) *subjektívne*- prognózy sa opierajú o výpovede subjektov o budúcom vývoji

Základné pedagogické pojmy

Vymedzenie základných pojmov a kategórií

POJEM - rečové vyjadrenie všeobecných a podstatných vlastností nejakého predmetu alebo javu . Jedna zo základných jednotiek činnosti myslenia, ktorá hlbšie umožňuje poznávanie skutočností. Pojmy majú rôznu stupeň abstrakcie a zovšeobecnenia a na základe tohto určujeme ich rozsah. Obsah pojmu určuje výpočet ich základných znakov. Najvšeobecnejšie základné pojmy vystupujú v myslení- v úlohe kategórií

KATEGÓRIA – je základný a najvšeobecnejší pojem, do ktorého je možné zahrnúť všetky príbuzné aj rovnocenné predmety, javy objektívnej skutočnosti, ktoré určujú charakter vedecko-teoretického myslenia určitého obdobia. Nechápeme ich izolovane, lebo javy v skutočnosti navzájom medzi sebou súvisia, dopĺňajú sa, pôsobia na seba a rozvíjajú sa s vývojom poznania. Presnosť a aplikácia základných pojmov je dôležitá aj z hľadiska ich pochopenia a práve toto je základný význam, že ich treba správne pochopiť.

-vymedzenie pojmov nieje jednoduché, najmä v spoločenských vedách naráža na určité terminologické ťažkosti a to najmä z toho dôvodu, že niektorí autori používajú tie isté termíny v inom význame

K základným pedagogickým pojmom patria: Výchova, vzdelanie, vyučovanie

VÝCHOVA- základný pojem pedagogickej teórie, jej obsah určuje spoločnosť a je odrazom momentálneho rozvoja – výchova je historická

- výchovou označujeme nejakú činnosť v rodine, v škole, v mimoškolských výchovných zariadeniach–je to činnosť, ktorú riadi a organizuje učiteľ, vychovávateľ, na SOU- majster odbornej výchovy, pedagóg voľného času, v priebehu ktorej sa formuje osobnosť žiaka, prípadne aj dospelého človeka ako individuálna osobnosť

- pod výchovou rozumieme zámerné, cieľavedomé a systematické pôsobenie na osobnosť človeka, kde mu vstúpujeme potrebné vlastnosti, rozvíjame jeho telesné a psychické stránky, čím ho pripravujeme na plnenie úloh v živote–v rodinnom a spoločenskom živote

- výchovou odovzdávame určitú sústavu vedomostí a s nimi spojených intelektuálnych a manuálnych zručností, snažíme sa usmerňovať morálny, estetický a etický rozvoj, ktorý by mal byť v súlade s cieľmi a úlohami spoločnosti

- výchova: celé naše pedagogické pôsobenie

Pri výchovnom pôsobení vystupujú do popredia 2 stránky:

- 1) **PROCESUÁLNA STRÁNKA** – výsledok procesu rôznych výchovných vplyvov, ktoré sa odrážajú v našom vedomí, zvyrazňuje základné chápanie vnútorného psychického vývinu jednotlivca
- 2) **FORMATÍVNA STRÁNKA**- pôsobenie vonkajších vplyvov, podnecuje a zapája výchovný objekt činnosti v priebehu ktorej si osvojuje stanovené ciele

- v školskej práci veľmi často vystupujú pojmy ako **objekt a subjekt výchovy**

subjektom výchovy označujeme nositeľa a tvorca výchovného pôsobenia- pedagóg, učiteľ

objektom výchovy označujeme príjemcu a spracovateľa navodených výchovných cieľov- žiak, študent

Obe tieto zložky, stránky nevystupujú samostatne, ale vytvárajú jednotný systém, spolupracujú- participujú, vzájomne sa prelínajú– interakcia

VZDELANIE- konečný výsledok vzdelávania

- vzdelávanie: proces v priebehu ktorého žiaci získavajú vedomosti, zručnosti a návyky

: rozumieme činnosť, ktorá sa uskutočňuje pod vedením učiteľa a žiaka- študenta, v priebehu ktorej si žiak osvojuje stanovený vzdelávací obsah

Typy vzdelania:

- a) **všeobecné**: žiaci nadobúdajú na základných školách
- b) **vyššie všeobecné**: žiaci nadobúdajú na stredných školách, čiastočne aj na odborných školách, cieľom je oboznámiť žiakov so základmi všeobecných a prírodných vied, vied zaoberajúcich sa telesným a psychickým významom človeka
- c) **odborné vzdelanie**: prehĺbenie vedomostí a zručností v jednotlivých druhoch vedy a ľudskej činnosti- na SOU, na niektorých vysokých školách

UČENIE- môžeme charakterizovať ako prispôsobivosť organizmu k podmienkam okolia, ako zmena správania, ktorá vzniká v priebehu individuálneho vývinu jedinca, ktorá sa vyvíja pri nejakej činnosti a prejaví sa neskoršie v tom, že ovplyvní v určitom smere ďalšiu činnosť/vývoj človeka

- proces učenia ovplyvňujú rôzne životné skúsenosti

- učenie: relatívna zmena v organizme človeka, v jeho schopnostiach, vlastnostiach, ktoré závisia od skúseností a prejavujú sa v našom správaní

Druhy / formy učenia:

- 1) **verbálne učenie**- spočíva v zapamätaní si slovného obsahu v našom vedomí po viacnásobnom opakovaní
- 2) **pojmové učenie**- predpokladá prenikanie k podstate javov za pomoci pojmov, ktoré sme predtým zvládli a spojili ich slovným pomenovaním
- 3) **učenie pomocou riešenia problémov**- spočíva v odhaľovaní vzťahov medzi predmetmi a javmi na základe samostatnej aktívnej a tvorivej činnosti
- 4) **motorické učenie**- umožňuje získanie zručností, ktoré využívame pri vykonávaní určitej pracovnej činnosti
- 5) **sociálne učenie**- umožňuje nám zvládnuť spoločensky požadované formy správania, ktoré sú typické pre určitú skupinu ľudí v rámci spoločnosti

-odovzdávanie poznatkov prebieha pri vyučovacom procese, ktoré je najdôležitejšou formou výchovnej a vzdelávacej práce v škole

-obsah vzdelania- súhrn poznatkov o prírode a spoločnosti- spôsobilosť zručnosti a návykov, ktoré si má žiak osvojiť vo vzdelávacom procese.

-obsah výchovy a vzdelávania je stanovený v základných pedagogických dokumentoch, ktorými sú: učebný plán, učebné osnovy a učebnice

-učebný plán- základný školský dokument, ktorý obsahuje zoznam vyučovacích predmetov, ich nástup (v ktorom ročníku), ich následnosť, je stanovený počet hodín venovaný týmto predmetom a celkový počet hodín v jednotlivých ročníkoch

-učebné osnovy- je tam stanovený obsah vzdelávania podľa tematických okruhov pre jednotlivé vyučovacie predmety, ktorý je konkretizovaný v učebniciach

Princípy / zásady, metódy

PRINCÍPY-ZÁSADY- všeobecné požiadavky, ktoré v súlade s cieľmi výchovy a vzdelávania a v súlade so základnými zákonitostami organizovanej práce určujú charakter vyučovania- všeobecné a platné požiadavky na obsah, na metódy, organizačné formy a prostriedky vyučovania. Riadi sa nimi nielen učiteľ, ale aj samotný žiak. Ciele výchovy realizujeme prostredníctvom metód, ktoré umožňujú daný obsah transformovať zo svojej statickej podoby do dynamickej.

METÓDA- z gr.- *metodos*- spôsob / cesta- ako dosiahnuť niečo, dosiahnuť výchovno-vzdelávacie cieľ; v prípade pedagóga- metóda- zámerný postup alebo spôsob usporiadania obsahu výchovy a vzdelávania. *Organizačná forma*- máme na mysli usporiadanie organizačných podmienok na realizáciu obsahu výchovy a vzdelávania- vyučovacia hodina

-prostriedok (výchovno-vzdelávacie)- predmet, nástroj, fakt alebo udalosť, prípadne jav, ktorý sprostredkúva a umožňuje realizáciu zvolenej metódy

Vedomosti, zručnosti, návyky

VEDOMOSTI- spojené informácie, učebné fakty, v ktorých sa odráža poznanie okolitého sveta v našom vedomí- v našom vnútri; vedomosti predstavujú určitý stupeň komplexu poznania

ZRUČNOSŤ- schopnosť z čoho najmenej vynaloženou námahou vykonávať niektoré teoretické a praktické úlohy, prípadne úkony presne, rýchlo a uvedomene. Z pedagogického hľadiska je to úspešná aplikácia osvojených teoretických vedomostí v praxi

NÁVYKY- také druhy činnosti človeka, ktoré postupným cvičením nadobúdajú automatický charakter. Význam: skvalitňujú a uľahčujú vykonávanie určitých činností, nevyžadujú maximálne psychické vypätie- umožňujú jednotlivcovi zamerať sa na vnútornú aktivitu- na tvorivosť a takto svoju činnosť neustále zlepšovať

Schopnosti, inteligencia, nadanie

SCHOPNOSTI- jednotlivé psychické vlastnosti osobnosti, ktoré sú podmienkami pre úspešné splnenie jednej alebo viacerých činností

TALENT- mimoriadne vysoký stupeň nadania

INTELIGENCIA- všeobecná schopnosť človeka myšlienkovými operáciami správne a pohotovo riešiť nové úlohy

VÝCHOVA- špecifický druh ľudskej činnosti zameraný na cieľavedomé rozvíjanie dispozícií, vlôh, schopností ľudí, ktorá ovplyvňuje formovanie celej osobnosti v priebehu individuálneho života človeka. Teda poslaním výchovy je rozvinúť všetky schopnosti, snažiť sa rozvíjať najmä kladné vlastnosti a tlmiť vlastnosti nežiaduce. Pri formovaní osobnosti musíme rešpektovať tieto faktory: **a) biologické**

b) psychologické

c) sociálne

A) biologické základy výchovy

-výchovu človeka podmieňujú vrodene biologické potreby, ktoré súvisia s jeho telesnou existenciou, ale aj psychickou činnosťou. Biologický základ spočíva v somatickom a neuro-fyziologickom uspošobení ľudského jedinca, v rozvíjaní telesných, ale aj psychických vlastností získaných dedičnosťou.

Dedičnosť- súbor vlastností organizmu, ktoré vytvárajú podmieňujú potomstvo. Patria k nim vrodene dispozície- vlohy.

-činnosť ľudského organizmu usmerňujú nasledovné regulatívne systémy: CNS, vegetatívny NS, systém žliaz s vnútornou sekréciou.

B) psychické faktory

-výchovný proces je najvyššou formou pôsobenia na ľudskú psychiku. Dôležitým predpokladom účinnosti výchovného pôsobenia je poznanie podstaty psychického života, psychických javov, zákonitostí psychickej štruktúry, poznanie osobnosti človeka. Štruktúra osobnosti sa utvára postupne pri striedavom pôsobení vonkajšieho prostredia a psychickej organizácie a túto štruktúru osobnosti vytvárajú tieto komponenty:

- 1) **základné dispozície**- vrodene činnosti, ktoré súvisia s dôležitými biologickými potrebami- prijímanie potravy a základom týchto dispozícií je sústava nepodmiienených reflexov.
- 2) **potreby** (najmä organické), ktoré sú zamerané na podmienky prostredia, na prácu, na postavenie subjektu, na sociálne potreby a na všeobecné záujmy
- 3) **motívy**- pohnútky, ktorá nás vedie k nejakej činnosti. Vznikajú na základe potrieb, záujmu, citových stavov a pod. Delíme ich: *pozitívne* (zvedavosť, túžba po vyniknutí)
negatívne (strach, stres,...)
  - vyplývajú zo skúseností, zo záujmov, z dosiahnutých úspechov, neúspechov. Na motívy vplýva rodina, najbližšie prostredie- školské, pracovné; motívy ovplyvňujú odmeny a tresty
- 4) **črty**- súbor vrodene vlastností, dispozícií, ktoré charakterizujú jednotlivca; môžu byť primárne- smútok, veselosť, strach, plachosť, emotívnosť
premenne- presnosť, dôkladnosť, pedantéria (puntičkárstvo),
- 5) **temperament**- prejavuje sa v myšlienkových, emocionálnych a vôľových procesoch, stotožňuje sa so spôsobom prežívania a prejavovania citov.
- 6) **správanie**- jeho vzťah môžeme vymedziť ako pozitívny, hodnotiaci a citový postoj k rodičom, učiteľom, rovesníkom, k veciam, k javom, činnostiam a k sebe. Tento postoj môže mať rôznu kvalitu- sympatia, antipatia, kamarátstvo, nepriateľstvo,...; rôznu intenzitu- môže sa prejavovať v závislosti od veku, alebo predchádzajúcich skúseností- rýchla, pomalá
- 7) **city**- forma subjektívneho vzťahu človeka k nejakej skúsenosti.- jednoduché a zložené

C) sociálne aspekty/faktory

- človek sa mení a zdokonaľuje ako aktívny subjekt v dôsledku vzájomného pôsobenia ľudí, v spoločenských vzťahoch, v procese výchovy, v procese sociálneho učenia, v pracovnom procese, pri hre, v rôznorodnej činnosti. Vývoj osobnosti jednotlivca je zároveň socializáciou- včleňovanie sa do medziľudských vzťahov. V komunikačnom systéme sa prejavujú tieto dimenzie rozvoja osobnosti- komunikácia- rozhovor, rozumieme ten fakt/jav, že existujeme- tým, že existujem, komunikujem. Dimenzie- dimenzia vzdelania- nadobúdanie poznatkov, rôznych informácií a rozvoj kognitívnych vlastností

- dimenzia výchovná- socializácia dieťaťa
- dimenzia činiteľov a podmienok,, ktoré ovplyvňujú výchovu

výchova- všetko sociálne pôsobenie, ktoré poskytuje zámernú pomoc a podporu pri učení sa sociálnemu správaniu

Osobnosť pedagóga

Učiteľ je jedným z iniciátorov a organizátorov vyučovacieho procesu od jeho všeobecného a odborného vzdelania a takisto aj od jeho osobnostného profilu závisí podstata výchovno- vzdelávacieho procesu. Osobnosť pedagóga obsahuje niekoľko dominantných zložiek: požiadavka na jeho všeobecné a odborné vzdelanie, požiadavka, ktorou má ísť učiteľ, pedagóg a to od všeobecného vzdelania cez filozoficko- vedecké vzdelanie a všetko toto má končiť kultúrno- spoločenským prekladom. Ak máme očakávať od žiakov všeobecné vzdelanie, nemôžeme vychovávať a stretávať učiteľov iba s jednostrannou vzdelanostnou orientáciou. Pri vyučovaní učiteľ nerozvíja žiakov iba v danom odbore, predmete, ale ovplyvňuje ich osobnosť celkove. Trvalou súčasťou učiteľovej osobnosti má byť túžba po vedomostiach, túžba stať sa dokonalejším. Láska ku knihe a k hľadaniu múdrosti má sprevádzať učiteľa počas celého aktívneho pôsobenia. Podmienkou úspešnej výchovy je pedagogické a psychologické vzdelanie. V pedagogickom procese sa uplatňuje veľa črt učiteľovej osobnosti, ktoré kladne ovplyvňujú priebeh i výsledky tohto procesu. Proces- vývoj, priebeh, zmena, pohyb. Medzi vlastnosti pedagóga patrí aj jeho autorita. Tá autorita je hlavnou podmienkou práce. Je to vlastne súbor učiteľových vlastností, ktoré vzbudzujú u vychovávaných dôveru, vedia, že chce ich dobro a preto sa mu dobrovoľne podriaďujú.

“autorita“- je to nejaká vlastnosť, súbor, súhrn, nejakých daností vďaka ktorým človek získava dôveru u tých ľudí, ktorých má pred sebou a vďaka tej dôvere práve oni sa mu dobrovoľne podriaďujú a tým ich môže meniť. Meniť ich správanie a možno zmeniť aj ich vývoj.–opak tohto sú populističtí- tí získavajú žiakov na svoju stranu rôzne- vypočítavosťou,....“““

- učiteľ si získava autoritu vtedy, keď (je spravodlivý, nie je diktátorom, nerobí rozdiely,) ...1.má vedomosti, je to láskou k povolaniu a k žiakom, svedomitosťou, dobrým príkladom, charakterom, spravodlivosťou

- učiteľ stráca autoritu vtedy, keď sa uňho stráca/ prejavuje rozchod medzi slovom a skutkom, ak neovláda učivo, ak je nespravodlivý, pomstychtivý, ak sa veľmi často rozčuľuje a nadáva, zlým pôsobením rodiny alebo prostredia, z ktorého prichádza, všeobecným poklesom morálky a disciplíny.

-učiteľ nie je učiteľom len v škole, ale stále!!!

K významným komponentom učiteľovej osobnosti patrí: bezúhonný, usporiadaný rodinný život alebo súkromný život, humanizmus- ľudskosť, vytváranie pozitívneho vzťahu ku kultúre- vytváranie životných hodnôt, pedagogický optimizmus- presvedčenie o pôsobnosti a správnosti používania výchovných cieľov, ktoré vedú k správnej výchove

Pedagogický takt

Výraznou črtou pre pedagóga je pedagogický takt, ktorý sa prejavuje vo vzťahu smerom k žiakovi a to najmä k jeho úcte. Akékoľvek ponižovanie, ironizovanie, výsmech a poznámky, ktoré zosmiešňujú žiakovu osobnosť sú nedôstojné. Dieťa, žiak, študent- ľudská osobnosť by nikdy nemala byť ponižovaná. Dieťa na trest možno zabudne, ale na poníženie nikdy. Ponižovaním je zasiahnuté na najcitlivejšie miest- na ľudské vnútro- srdce, bolo mu ublížené na jeho cti. Výsmechom, sarkazmom prípadne pichľavou iróniou sa dieťa odcudzí učiteľovi navždy. Dieťa stráca kontakt smerom k pedagógovi- učiteľovi a aj k predmetu, ktorý učí všetky výchovné opatrenia, ktoré sa snaží realizovať vedú k neplodnosti- sú márne. Medzi učiteľom a žiakom by mal byť vzťah, ktorý by mal byť založený na vzájomnej úcte, na rešpektovaní ľudskej dôstojnosti a na vľúdnosti. Násilie a donucovanie nie sú najvhodnejšie prostriedky na to, aby sme vyprovokovali zmenu. Učiteľ by mal jednotne postupovať aj pri hodnotení a klasifikácii. V pedagogickej praxi nemá podliehať subjektívnym náladám a žiadnym rôznym vplyvom. Jednou zo základných vlastností pedagóga je jeho predvídavosť a prognóza. Učiteľ vychováva nielen v prítomnosti, ale mal by si ho vedieť predstaviť v blízkej, ale aj vzdialenej budúcnosti. Učiteľ by mal vedieť urobiť múdru víziu žiaka/študenta. Učiteľ pôsobí na žiaka nielen slovom, ale celou svojou osobnosťou. Podmienkou učiteľovej práce je jeho duševné ale aj telesné zdravie. Učiteľ, ktorého vlastná osobnosť je stabilná pomáha prekonávať rôzne prekážky svojim zverencom. Učiteľ, ktorý je nestály môže byť zdrojom neurotizácie žiakov.

Typológia učiteľovej osobnosti:

- náboženský typ- za všetkým vidí náboženské znaky
- estetický typ- dbá na poriadok a uhladenosť
- sociálny typ- rozdelí sa, ...
- teoretický typ- všetko opíše,...
- ekonomický typ- všetko prerátané,...
- politický typ- rozoberá politiku
- typ kňazský
- didaktik- presne stanovené časy na skúšanie,...
- taktik- počká, ako sa vyvinie situácia, potom zareaguje
- ľahostajný typ- flegma,...
- autoritatívny typ
- svojrázny typ- ide svojou cestou
- vynikajúca osobnosť
- empatik

Empatia- v antickom grécku znamenalo silnú vášeň alebo emóciu, neskôr sa tento pojem objavil aj v angličtine a prekladali ho- empatizovať znamená vidieť očami druhého človeka, počuť ušami druhého človeka a cítiť jeho srdcom. Empatizovať- stotožniť sa s druhým, dokázať sa vcítiť do jeho stavu.

Pedagogický výskum

- je to vedecká aktivita, ktorá je zameraná na skúmanie pedagogických zákonitostí v procese výchovy a vzdelávania a vôbec rozvoja človeka od najútlejšieho veku až po dospelosť. Pri pedagogickom výskume ide o vysvetlenie mnohostranných pedagogických javov pričom sa zameriavame na obidve stránky výchovného procesu je potrebné si objasniť vnútorné podmienky, ktoré sa prejavujú vonkajším správaním najmä jednotlivcov, tu využívame najmä psychologické metódy. Ďalej sledujeme aj vonkajšie podmienky, ktoré majú vplyv na vývin osobnosti a ďalej majú vplyv na realizáciu navodených zmien. Tu využívame metódy iných vedeckých disciplín a to najmä sociológie.

Pedagogický výskum má svoju

- a) **obsahovú stránku**, ktorá sa vzťahuje na charakter a prirodzenosť výskumu, ďalej zahrňuje v sebe veľa rôznych procesov a činiteľov, ktoré sa zúčastňujú na tomto procese.
- b) **procesuálnu a metodologickú stránku**- táto spočíva v hľadaní ciest, metód, postupov, prostriedkov pri objavovaní, poznávaní, triedení a zhodnocovaní pedagogických javov a faktov

Druhy výskumu podľa cieľa, ktorý výskum sleduje a podľa hĺbky a rozsiahlosti sledovaného javu:

- a) **základný (teoretický) pedagogický výskum**- v priebehu tohto výskumu ide o objasnenie nových pedagogických pojmov a kategórií, ďalej o pochopenie všeobecných zákonitostí, princípov a vzájomných súvislostí, ďalej o objasnenie podstaty dejov a procesov v nových súvislostiach. Základný výskum má dlhodobý charakter a výsledok nám môže poslúžiť na praktické účely
- b) **aplikovaný (praktický) výskum**- taký druh výskumu, pri ktorom sa overujú najnovšie vedecké poznatky získané základným výskumom v praxi
- c) **prieskum**- zameriava sa na zistenie určitého stavu, javu alebo predmetu v celej jeho šírke, môžeme ho robiť na rôznych kontrolných akciách ak chceme zistiť súčasný stav sledovaného javu v prirodzených podmienkach. Vo výskumnej praxi nazývame tento spôsob získavania údajov pilotáž alebo sondáž

-prieskumy pred samotným výskumom týmto spôsobom získava základné údaje o probléme, ktorý sa stáva predmetom jeho výskumnej činnosti. Overuje si vhodnosť jednotlivých metód získavania prvotnej informácie a tiež celkového systému procedúry a organizácie, zhromažďovania údajov a nakoľko má možnosť overiť si všeobecné predpoklady o výbere jednotiek pozorovania, výskum realizuje pracovník, pedagóg v reprezentatívnej vzorke- je to skupinka, kde sa navodzuje nový proces. Pre overenie získaných výsledkov si volí nejakú kontrolnú skupinu, ktorá pracuje určitým tempom, spôsobom a celý pedagogický výskum prebieha vo fázach:

- a) **stanovenie cieľa výskumu**
- b) **určenie pracovnej hypotézy**
- c) **vytvorenie si vzoru**
- d) **realizácia vedeckých údajov**
- e) **vyvodenie záverov**
- f) **spracovanie a oznámenie výsledkov vo forme správy alebo štúdie**

Spôsob výberu témy- aby sme mohli pracovať na danom probléme je dôležité stanoviť si tému práce. Dôležité je :

- a) **aktuálnosť témy**
- b) **výstižnosť témy**
- c) **téma musí byť jasná, presná**
- d) **výber a stanovenie problému**- musí byť spojené s určitým objektom výskumu- žiak, učiteľ, vzájomná činnosť, trieda, škola, rodinné a spoločenské prostredie, teoretické a praktické vlastnosti, príp. stránky alebo zvláštnosti objektu
- e) **cieľ**- štúdiom literatúry si postupne upresňujeme cieľ a úlohy našej výskumnej práce, cieľ by mal byť vodítkom pre rozvíjanie ideí, ktorá dáva výskumnému procesu určitý charakter, ovplyvňuje formuláciu hypotéz, voľbu metodiky a ďalšieho postupu; cieľ – procedúra zameraná na vyriešenie nejakého problému

V pedagogickom výskume je potrebná aj hypotéza. Pod týmto pojmom rozumieme zdôvodnený nejaký predpoklad o výsledkoch výskumu, ktorý podrobne overujeme na základe vedeckých procedúr. Hypotéza je hlavným výskumným nástrojom, ktorý organizuje celý výskumný proces a podriaďuje ho vnútornej logike.

V pedagogickom procese poznáme 2 druhy hypotéz:

- 1) **východisková (teoretická) hypotéza**- založená na teoretických definíciách, pri jej zostavení vychádzame z preštudovanej literatúry alebo z nejakých predpokladov, javov alebo foriem
- 2) **pracovná hypotéza**- zakladá sa na operatívnych definíciách. Slúži na overenie východiskovej hypotézy.

Dobre vytýčená hypotéza musí zodpovedať týmto požiadavkám:

- 1) musí byť empiricky overiteľná, musí obsahovať pojmy, ktoré sa dajú interpretovať
- 2) vysvetľuje všetky známe fakty a nesmie im protirečiť
- 3) musí byť jednoduchá, musí vychádzať z najjednoduchšieho základu daného javu
- 4) je použiteľná pre široký okruh javov
- 5) nesmie obsahovať nijaké výnimky
- 6) preveruje sa na danej úrovni teoretických poznatkov, metodologickej vybavenosti a praktickej možnosti výskumu
- 7) je odrazom faktického materiálu, vysvetľuje ho po novom, prípadne sa k nejakým faktom stavia kriticky a to preto, lebo vidí ich obmedzený doterajší výkon

Pedagogický jav- to, čo môžeme v priebehu výskumného procesu bezprostredne vnímať, to, čo skúmame, popisujeme, analyzujeme. O pedagogickom jave sa môžeme dozvedieť okrem bezprostredného pozorovania aj z pozorovania iných, z literatúry,...

Prvá fáza, ku ktorej naše skúmanie prichádza je pedagogický fakt, čiže fakt už nie je jav, ale je to priesečník subjektu a javu. Faktorom rozumieme to, čo sme o danom jave bezprostredne zistili. Jednotlivé fakty musíme potom správne zachytiť, triediť a z nich odvodiť určité poznatky, pravidlá, zákony.

Metódy používané v pedagogickom výskume:

- a) **teoreticko-historická metóda**- spočíva v štúdiu, prehodnocovaní pedagogických faktov, hlavne v minulosti, ale môžeme ju využiť aj pri skúmaní súčasného javu
- b) **deskriptívna metóda**- uplatňuje sa vtedy, ak chceme čo najvernejšie poznať pedagogickú skutočnosť, do priebehu ktorej nezasahujeme
- c) **experimentálna**- spôsob získavania nových pedagogických faktorov, pri ktorých pedagóg aktívne zasahuje do priebehu sledovaných javov a vytvára podmienky na ich lepší priebeh

Pozorovanie - cieľavedomé, systematické a bezprostredné vnímanie javov, faktov a procesov výchovy a vzdelávania.

Pozorovania delíme:

- a) **podľa spôsobu účasti výskumníka** – priamy
– nepriamy
- b) **podľa dĺžky trvania** – krátkodobé, dlhodobé
- c) **podľa toho, kto pozorovanie uskutočňuje** – seba pozorovanie (introspekcia)
– pozorovanie iných (extrospekcia)
- d) **podľa spôsobu organizácie pozorovania** – bežné, náhodné, zámerné

- e) *podľa hĺbky zisťovania skúmaného javu*
- čiastkové
  - výberové- zameriavame sa iba na tie fakty, ktoré majú bezprostredný vzťah k skúmanej problematike,
  - celkové- komplexne obsahuje všetky údaje o priebehu pozorovania, presný a úplný záznam
- f) *rozhovor*- patrí medzi exporatívne (zisťovacie) metódy a pomocou rozhovoru zisťujeme nedostupné fakty- pedagogickej skutočnosti
- rozhovor: 1) podľa dĺžky trvania- krátkodobý, dlhodobý
- 2) podľa konštrukčných kritérií otázok- riadený, voľný,
- 3) podľa počtu zúčastnených osôb- individuálny, skupinový
- 4) podľa prístupu a vzťahu k respondentom: zjavný- ak skúmaná osoba vie, že sa s ňou vedie rozhovor; skrytý- osoba, ktorú skúmame nevie, za akým účelom rozhovor prebieha
- g) *dotazník, anketa, interview, experiment, sociometrická metóda, metóda riešenia životných skúseností.*

Pedagogika Dona Bosca:

Narodil sa v severnej časti Talianska v blízkosti Turína. V tomto období panoval v Taliansku rod Savojský, ktorý sa postupne stal veľmi silným a mocným rodom Talianska. Táto moc ich vábila k tomu, aby splnili dávnu túžbu vlastencov a zjednotili Taliansko, ktoré bolo v tom čase rozkúskované a z veľkej časti bolo ovládané cudzincami. Tomuto rodu sa to aj podarilo, uskutočnilo sa zjednotenie Talianska za vlády Karola Alberta a Viktora Emanuela II. za panovania týchto dvoch kráľov žil a tvoril svoje dielo aj Don Bosco. Na svojej práci pocítil svetlo, ale aj tieň kráľovskej politiky. V niektorých prípadoch došlo k veľkým roztržkám medzi politikou Talianska a cirkevnou vrchnosťou. Strediskom politiky a Don Boscovho diela bolo mesto Turín. Turín bol v tej dobe mestom kráľovským, šľachtickým a kláštorným. Vtedajšie spoločenské vrstvy Turínskeho spoločenstva sa veľmi líšili, chodili popri sebe, ale nezblížovali sa. U armády bolo viac hrdinstva ako vzdelanosti, dôstojníci boli nafúkaní, nároční, príliš strojení, ale málokto sa vyznal vo vojenskej vede. Kňazstva svetského a rehoľného bolo v Turíne veľmi veľa, ale jeho duchovná úroveň nezodpovedala ..... hlbším a kvalitnejším vzdelaním vynikali len niektorí, vzdelaním a spoločenským vplyvom vynikali najmä jezuiti, ktorí ale vychovávali mládež bohatých rodín. Môžeme teda povedať, že ani cirkevná, ani štátna vrchnosť sa o vzdelanie príliš nestarali. Školy pre dievčatá v Turíne takmer neexistovali a školy pre chlapcov mohli prijať max. 1500 žiakov. Na školách, na univerzitách pôsobili len priemerní pedagógovia, vynikajúcich pedagógov bolo veľmi málo. Kráľ Albert podporoval za svojho panovania každé odvetvie sociálnej pomoci, snažil sa o to, aby bol Turín nádherným a zdravým mestom. Snažil sa o to, aby sa zmáhal obchod a roľníctvo. Podporoval stavbu rôznych dobročinných ústavov, nemocnice,... Ale predsa na niečo zabudol. Turín bol v tom období mestom sirôt, zvlášť opustených chlapcov, tých chlapcov, čo nikoho nemali alebo utiekli z domu. Túlili sa ulicami bez činnosti, utvárali si skupiny, ktoré ohrozovali životy a majetky Turínčanov. A práve takto vzrástla mravná skaza v Turíne. Mesto Turín sa v tom období vzťahovalo po všetkých stránkach. Týchto sirôt sa ujal Don Bosco a vznikol rád saleziánov.

Pedagogika Don Bosca ja postavená na 3 pilieroch: rozumnosť, náboženstvo a láskavosť.

1) Úloha rozumu pri výchove

Don Bosco hovorí, že Boh dal každému človeku rozum, ale rozumnosť ukryl do všetkého stvorenia. Ďalej hovorí, že všetko je rozumné, múdro stvorené, že je to usporiadané a účelne zariadené. Človek sa snaží svojim rozumom túto rozumnosť vo vesmíre objavovať, spoznávať vo forme účelnosti, logickosti, zákonitosti na základe tohto spoznáva Boha, prichádza k poznaniu rozumu. Hovorí, že v hmotnom svete i mravnej sfére platia rozumné, múdre zákony a zákonitosti. Úlohou výchovy je podľa neho, aby učiteľ rozumne nakontaktoval svojho žiaka/študenta na túto rozumnosť- na tento poriadok, ktorý okolo nás vládne a je dôležité, aby mu ukázal harmóniu, ktorú máme pochopiť svojim rozumom. Dôležité zo strany učiteľa je to, aby žiak/študent tento poriadok svojim rozumom spoznal, aby sa svojou vôľou preň rozhodol. Don Bosco pripomína, že výchova je výsostne ľudskou činnosťou, hovorí, že ju môže poskytovať len rozumný rozumnému. Podľa neho má rozumnosť vývojové štádiá: vyvíja sa, rastie a zdokonaľuje sa .

Človek podľa neho prichádza na svet so zárodkom rozumu, ale nespráva sa ako rozumné stvorenie cieľom výchovy podľa neho je to, aby sme správnou a múdrou výchovou dospeli k tomu, že vychovávaný dokáže prevziať za seba zodpovednosť.

Úlohou rozumu je uplatniť sa v dialógu medzi učiteľom a žiakom. Učiteľ má byť pripravený vypočuť svojho žiaka, počúvať ho so záujmom a v snahe porozumieť mu.

Don Bosco: 1) neodporúčaľ trestať v návale hnevu

2) nemali by sme trestať fyzicky, netrestať viacnásobne za jeden priestupok

2) Úloha náboženstva pri výchove

Náboženstvo malo veľký význam v jeho preventívnom systéme, lebo on sám bol kňaz. Aj tak je na druhom mieste po rozume. Don Bosco bol odporcom typu náboženstva- len chodenie do kostola. Chcel, aby náboženské úkony mladých priťahovali a preto im dovoľoval napríklad spievať v kostole (predtým prakticky nemožné) a vyzdobovať kostoly- to ich bavilo a priťahovalo. Čo ho vtedy trápil, bolo opustenosť a samota mladých ľudí vedel, že mladý človek nemôže byť osamotený ani vo svojom živote, ani vo svojej viere. Preto zriaďoval oratóriá- miesta, kde sa stretávala mládež. Zaviedol aj slovko na dobrú noc.

3) Úloha láskavosti pri výchove

Don Bosco: „Kto vie, že je milovaný, miluje, a ten, koho milujú, dosiahne všetko...Kto chce byť láskavý, musí milovať to, čo sa páči druhému.“